Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Juni 2024

Fotobijschrift omslag:
Militairen zoeken naar explosieven tijdens een oefening bij stadion de Kuip. In recente jihadistische propaganda worden aanhangers opgeroepen om aanslagen te plegen tijdens sportevenementen.

Dreigingsniveau terrorisme blijft op substantieel

Met het vorige Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) is het dreigingsniveau verhoogd naar substantieel (niveau 4). De voorstelbare terroristische dreiging is de afgelopen maanden licht toegenomen, maar blijft binnen de bandbreedte van dreigingsniveau 4. Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Jihadistische dreiging blijft substantieel door actuele gebeurtenissen

Het jihadisme blijft de belangrijkste terroristische dreiging tegen Nederland. De kans dat personen of groepen in Nederland een terroristische aanslag plegen is het afgelopen half jaar licht toegenomen. Mobiliserende gebeurtenissen, zoals de oorlog in Gaza en Koranschendingen in Nederland, en de manier waarop mondiaal-jihadistische organisaties er in hun propaganda op inspelen, leiden tot (voorbereidingen op) terroristische geweldsdaden in Europa. Daarnaast blijven in Europa aanwezige transnationale netwerken een terroristische dreiging vormen tegen Nederland en andere Europese landen. Sommige netwerken opereren autonoom, andere staan in contact met ISIS-groeperingen in andere delen van de wereld, waaronder ISKP, de van oorsprong Afghaanse tak van ISIS. ISKP en aan ISKP gelieerde netwerken in Europa bestaan voornamelijk uit personen afkomstig uit Centraal-Azië. Een deel van hen was eerder aangesloten bij jihadistische strijdgroepen in Syrië en Irak. Ten slotte radicaliseren in Nederland en de ons omringende landen personen online, buiten de gekende jihadistische netwerken om. Onder hen bevinden zich soms zeer jonge personen. Sommigen van hen treffen ook daadwerkelijk voorbereidingen om een aanslag te plegen blijkt uit verschillende arrestaties in Europa.

Geweldspotentieel personen binnen rechts-terroristische onlinemilieu blijft actueel

Vanuit de soms zeer jonge personen die actief zijn binnen het rechts-terroristische onlinemilieu blijft een geweldsdreiging voortkomen. Ideologische overtuigingen lijken binnen dit milieu steeds minder van belang; geweldslust en de drang naar choqueren zorgen ervoor dat deze jongeren online uitkomen bij rechts-terroristische chatgroepen en platforms. Door de ideologische vervaging, versplintering van onlinegroepen, het snelle komen en gaan van profielen en de focus op het verhullen van hun identiteit, is de rechts-terroristische geweldsdreiging onvoorspelbaarder en moeilijker te detecteren dan enkele jaren geleden.

Dreigingsniveau blijft op 4.
Dat betekent dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden.

Het Nederlandse rechts-extremistische landschap bestaat verder voornamelijk uit groepen die streven naar normalisering van het rechts-extremistische gedachtegoed en het weerbaar maken van het 'blanke ras' door fysieke training. Dergelijke groepen zijn nog steeds klein in aantal en beperkt in omvang, maar hebben soms een groot online bereik. Zij beschouwen geweld tegen personen in principe als contraproductief, in ieder geval richting de buitenwereld. De bredere acceptatie van hun gedachtegoed kan echter leiden tot een toenemende intolerantie jegens instituten en andere groepen in de samenleving, waardoor geweld hiertegen gemakkelijker wordt geaccepteerd. De onderlinge samenwerking tussen dit soort groepen lijkt zowel nationaal als internationaal toe te nemen.

Klein deel anti-institutionele beweging en 'soevereinen' geweldsbereid

Van de anti-institutionele beweging gaat een meervoudige dreiging uit. Het uitdragen van het narratief over een 'kwaadaardige elite' wakkert wantrouwen aan tegen democratische instituties, ondermijnt het functioneren van de democratische rechtsorde en vormt een opmaat voor intimidatie en geweld. Het ondermijnen van de democratische rechtsorde kan ook van binnenuit instituties komen, wanneer aanhangers van het 'kwaadaardige-elite-narratief' daar werken en hun gedachtegoed actief uitdragen. Ten minste enkele tienduizenden zelfverklaarde soevereinen vormen een prominente groep binnen de Nederlandse anti-institutionele beweging. Een deel van hen beschouwt de Nederlandse wet- en regelgeving als ongeldig en zij weigeren bijvoorbeeld te voldoen aan de financiële verplichtingen die vandaaruit aan hen worden opgelegd. Vanuit deze groep vinden regelmatig confrontaties plaats met de politie, deurwaarders en anderen die namens de overheid handelen, soms met agressie, bedreigingen en geweld. Een kleine minderheid van de soevereinen in Nederland is bereid om offensief geweld te gebruiken tegen de vermeende 'kwaadaardige elite'. Bij meerdere zelfverklaarde soevereinen werden (vuur)wapens en munitie aangetroffen.

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland
Juni 2024

Dreigingsniveau blijft op 4. De kans op een aanslag is reëel

4

De voorstelbare terroristische dreiging is de afgelopen maanden licht toegenomen, maar blijft binnen de bandbreedte van dreigingsniveau 4. Het afgelopen half jaar toont dat de Gaza-oorlog en Koranschendingen, en de manier waarop mondiaal-jihadistische organisaties er in hun propaganda op inspelen, leiden tot (voorbereidingen voor) terroristische geweldsdaden in Europa. Daarnaast is de dreiging vanuit het rechts-extremisme en anti-institutioneel extremisme onverminderd aanwezig.

Jihadistische dreiging tegen Europa. Het jihadisme blijft de belangrijkste terroristische dreiging

Jihadistische organisaties grijpen actuele gebeurtenissen aan om hun boodschap uit te dragen en het gebruik van geweld te rechtvaardigen. Op deze manier proberen ze individuen in Europa te inspireren tot het plegen van een aanslag zonder deze te hoeven ondersteunen of aan te sturen. Verder gaat er nog steeds dreiging uit van transnationale terroristische netwerken die zijn verbonden aan buitenlandse jihadistische organisaties.

Nederland als potentieel doelwitland. Nederland waarschijnlijk meer in het vizier van jihadistische organisaties

Door de relatief grote aandacht op (internationale) sociale media voor de poging tot Koranverbranding in Arnhem in januari 2024 is Nederland waarschijnlijk meer in het vizier gekomen van jihadistische organisaties als ISIS en Al Qa'ida als doelwitland voor een aanslag. Dat geldt waarschijnlijk ook voor autonome netwerken of alleenhandelende daders.

Rechts-terrorisme. Dreiging van personen binnen rechts-terroristisch onlinemilieu blijft in stand

De mogelijkheid blijft bestaan dat een minderjarige of jongvolwassene die is geradicaliseerd binnen het rechts-terroristische onlinemilieu overgaat tot geweld. Niet al deze jongeren radicaliseren vanuit een ideologie als het nazisme richting geweld, een deel van hen zoekt juist een geschikte ideologie bij al bestaande geweldsfantasieën.

Rechts-extremisme. Normalisering gedachtegoed kan leiden tot acceptatie geweld

De normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot toenemende intolerantie tegen instituten en andere groepen in de samenleving, waardoor geweld hiertegen sneller wordt geaccepteerd. Sociale media spelen een grote rol in de verspreiding van rechts-extremistische ideeën en de rekrutering van nieuwe aanhangers.

Anti-institutioneel extremisme. Geweldsbereidheid bij kleine minderheid

Het uitdragen van het narratief over een 'kwaadaardige elite' door de anti-institutionele beweging ondermijnt de democratische rechtsorde en vormt een opmaat voor intimidatie en geweld. Een kleine minderheid van de zelfverklaarde soevereinen in Nederland is bereid om offensief geweld te gebruiken tegen de vermeende 'kwaadaardige elite'.

Dit document bevat de kernbevindingen van Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland juni 2024.
Meer informatie op www.nctv.nl.

Inhoudsopgave

Dreigingsniveau terrorisme blijft op substantieel **4**
Inhoudsopgave 9

Inleiding **10**
1. Jihadisme en radicale islam **13**
Gaza-oorlog blijft impact houden op nationale veiligheid Nederland 14
Verhoogde voorstelbare dreiging door poging Koranverbranding 16
Transnationale ISIS-netwerken plannen aanslagen in Europa 17
Online radicalisering leidt tot betrokkenheid jonge personen bij aanslagplannen 20
Vrijlating uitreizigers en overige terrorismegedetineerden blijft een risico 21
Jihadisten in Europa spreken weer regelmatiger over uitreizen 22
2. Rechts-terrorisme en -extremisme **25**
Geweldsdreiging uit rechts-terroristische onlinemilieu onvoorspelbaarder 26
Normalisering rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot geweld 28
3. Anti-institutioneel extremisme **33**
Kwaadaardige-elite-narratief zorgt voor meervoudige dreiging 33
Aanhang soevereine gedachtegoed neemt toe, kleine minderheid geweldsbereid 34
4. Links-extremisme **37**
Incidenteel vernielingen en intimidatie door links- extremisten 37

Themahoofdstuk: **Technologische ontwikkelingen in relatie tot terroristische dreiging** **39**

Bijlage: Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning 43

Inleiding

Doel en afbakening

Het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) biedt inzicht in de terroristische en gewelddadig extremistische dreiging voor Nederland, de belangen die daardoor kunnen worden aangetast en de weerbaarheid tegen deze dreiging. Ook worden doorgaans niet-gewelddadige extremistische bewegingen beschouwd wanneer er indicaties zijn dat er terroristisch of anderszins ernstig geweld uit kan voortvloeien. Buitenlandse ontwikkelingen worden meegenomen wanneer ze van invloed zijn op de dreiging in Nederland of tegen Nederlandse belangen in het buitenland. Met het DTN stelt de NCTV het dreigingsniveau vast, oftewel een inschatting van de algemene terroristische dreiging gedurende een langere termijn.

Aan het DTN ligt onderzoek ten grondslag naar alle vormen van terrorisme en gewelddadig extremisme, ongeacht ideologische signatuur. Indien bepaalde thema's niet in het DTN worden genoemd, zoals in deze editie salafisme, klimaat- of dierenrechtenextremisme, is dit omdat er op het moment van schrijven geen aantoonbare ernstige geweldsdreiging van uitgaat. Wanneer de actualiteit daarom vraagt, kan de NCTV daarover berichten in andere producten. Terrorismefinanciering wordt in het DTN wordt opgenomen wanneer er een relatie bestaat met de geweldsdreiging tegen Nederland of haar belangen in het buitenland.

Het DTN is vooral bedoeld voor strategie- en beleidsvorming op nationaal niveau. Met het DTN wordt beoogd om het kabinet, de leden van de Eerste en Tweede Kamer, ambtenaren, bestuurders en beleidsmakers op nationaal en gemeentelijk niveau, wetenschappers en andere geïnteresseerden te informeren over de huidige terroristische en gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland.

Leeswijzer

Het DTN bestaat uit het voorgaande hoofdstuk waarin het dreigingsniveau wordt vastgesteld en de belangrijkste bevindingen staan genoemd, en vijf verdiepende hoofdstukken. Het vijfde hoofdstuk is een wisselend themahoofdstuk waarin een aspect van de terroristische of gewelddadig extremistische dreiging tegen Nederland nader wordt uitgediept. De hoofdstukken hebben de volgende onderwerpen:

- Jihadisme en radicale islam
- Rechts-terrorisme en -extremisme
- Anti-institutioneel extremisme
- Links-extremisme
- Themahoofdstuk: Technologische ontwikkelingen in relatie tot terroristische dreiging

De bijlage biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa tussen begin december 2023 en eind mei 2024.

Sleutelbegrippen

- **Accelerationisme:** Rechts-extremistisch gedachtegoed waarbij door middel van terroristisch geweld chaos wordt nagestreefd, om zo een rassenoorlog en de vervanging van de democratie door een nationaalsocialistische en witte etnostaat te bespoedigen.
- **Activisme:** Pogingen van individuen of groepen om op buitenparlementaire wijze, maar binnen de kaders van de democratische rechtsorde, politieke besluitvorming te beïnvloeden.
- **Democratische rechtsorde:** Een samenleving waarbij de wisselwerking tussen overheid en burgers en burgers onderling verloopt volgens de principes, procedures en instituties die voortkomen uit de grondwettelijk vastgelegde vrijheden en rechten. Hierbij gaat het om gelijkheidsrechten, vrijheidsrechten en participatierechten. Dit is de open samenleving die er onder andere voor zorgt dat iedereen binnen dit systeem beschermd wordt en op een vrije manier kan leven.
- **Extremisme:** Het uit ideologische motieven bereid zijn om niet-gewelddadige en/of gewelddadige activiteiten te verrichten die de democratische rechtsorde ondermijnen. Extremisme kan zich uiten in geweld, maar ook op niet-gewelddadige wijze. Voorbeelden van niet-gewelddadige ondemocratische activiteiten zijn het op stelselmatige wijze haat zaaien; angst verspreiden; doelbewust desinformatie verspreiden; demoniseren en intimideren; verwerpen van wet- en regelgeving; en pogingen doen om een parallelle samenleving tot stand te brengen waarbij het gezag van de Nederlandse overheid en het rechtssysteem worden afgewezen.
- **Ideologisch motief:** Het handelen vanuit een bepaald wereldbeeld om een al dan niet specifiek einddoel te bereiken. Dit einddoel kan ook beperkt zijn tot: anders dan nu. Een ideologisch motief is anders dan een louter persoonlijk, crimineel, of geldelijk motief.
- **Jihadisme:** Een stroming binnen de politieke islam die op basis van een specifieke invulling van de salafistische leer en op basis van het gedachtengoed van Sayyid Qutb door middel van een gewapende strijd (jihad) streeft naar een mondiale heerschappij van de islam, en daarmee naar de heroprichting dan wel instandhouding van de islamitische staat (kalifaat).
- **Terrorisme:** Het uit ideologische motieven (voorbereiden van het) plegen van op mensenlevens gericht geweld, of het veroorzaken van maatschappij-ontwrichtende schade, met als doel (een deel van) de bevolking ernstige vrees aan te jagen, maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen en/of politieke besluitvorming te beïnvloeden.

Voor alle definities die worden gebruikt in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland, zie: www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/definities-gebruikt-in-het-dtn

De Koninklijke Marechaussee surveilleert bij een Joodse school.

Hoofdstuk 1

Jihadisme en radicale islam

Het jihadisme blijft de belangrijkste terroristische dreiging tegen Nederland en ons omringende landen. De kans dat jihadistische en radicaalislamitische personen of groepen een terroristische aanslag plegen in Nederland is het afgelopen half jaar licht toegenomen. Vanaf eind 2022 is er sprake van een hogere voorstelbare aanslagdreiging door ISIS-geïnspireerde of aangestuurde netwerken richting Europa. Verschillende arrestaties en verstoringen van aanslagplots in het afgelopen half jaar herbevestigen deze inschatting (zie bijlage voor een overzicht). De mobiliserende werking die uitgaat van de oorlog in Gaza en Koranschendingen in Europa draagt bij aan een verhoogde terroristische dreiging.

Het afgelopen half jaar toont dat de Gaza-oorlog en Koranschendingen, en de manier waarop mondiaal-jihadistische organisaties er in hun propaganda op inspelen, leiden tot (voorbereidingen voor) terroristische geweldsdaden in Europa. Terroristische organisaties grijpen dergelijke gebeurtenissen aan om hun boodschap uit te dragen en het gebruik van geweld te rechtvaardigen. Op deze manier proberen ze individuen in Europa te inspireren tot het plegen van een aanslag zonder deze te hoeven ondersteunen of aan te sturen. Dergelijke gebeurtenissen kunnen daarnaast ook leiden tot geweld door radicaalislamitische personen buiten de jihadistische beweging. Een deel van de jihadisten en radicaalislamisten in Nederland en de ons omringende landen radicaliseert online. Onder hen bevinden zich soms zeer jonge personen. Sommigen van hen treffen ook daadwerkelijk voorbereidingen om een aanslag te plegen blijkt uit verschillende arrestaties in Europa.

Gaza-oorlog blijft impact houden op nationale veiligheid Nederland

Sinds de terroristische aanval van Hamas op Israël van 7 oktober 2023 en de daarop volgende oorlog in Gaza zijn veel meer meldingen gemaakt van antisemitische incidenten in Nederland. Bij delen van de Joodse bevolking van Nederland groeit het gevoel van onveiligheid. Ook uit moslimgemeenschappen kwamen signalen. Het is nog steeds voorstelbaar dat spanningen die voortvloeien uit de Gaza-oorlog leiden tot (terroristisch) geweld tegen Joodse of islamitische instellingen of personen in Nederland en andere Europese landen. Daarnaast is de oorlog in Gaza een veelvuldig terugkerend onderwerp in de propaganda van mondiaal-jihadistische organisaties.

Oproepen terroristische organisaties in context van de oorlog in Gaza

De oorlog in Gaza blijft de komende periode waarschijnlijk bijdragen aan de (voorstelbare) terroristische dreiging richting Nederland. Terroristische organisaties als ISIS en Al Qa'ída hebben naar aanleiding van de oorlog opgeroepen tot aanslagen op Joodse en christelijke doelen in het Westen. Met dergelijke oproepen proberen zij in te spelen op de onder moslims breed gedeelde woede over de vele Palestijnse slachtoffers. Zij versterken daarmee het beeld dat westerse overheden te weinig doen om Israël ter verantwoording te roepen en verder leed onder de Palestijnen te voorkomen. De Gaza-oorlog wordt dus ook aangewend om op te roepen tot vijandigheid tegen het Westen.

Het lijkt erop dat dergelijke oproepen of instructies in het kader van de oorlog in Gaza specifiek hebben bijgedragen aan (voorgenomen) terroristische geweldsdaden. Zo kondigde de woordvoerder van ISIS begin januari 2024 in een audioboodschap een wereldwijde geweldscampagne af en riep onder meer op tot het plegen van aanslagen op joden en christenen in hun gebedshuizen. Eind januari 2024 vielen twee gemaskerde mannen kerkgangers aan in Istanboel en schoten een Turkse man dood. Nog diezelfde dag arresteerden de Turkse autoriteiten een Rus en een Tadzjiek. Zij hadden hoogstwaarschijnlijk banden met ISIS, dat ook op dezelfde dag nog de verantwoordelijkheid voor de aanslag op de katholieke kerk opeiste. Dat de dreiging voortvloeiend uit een dergelijke oproep langere tijd kan aanhouden bleek begin maart toen een 15-jarige jongen een 50-jarige Joodse man neerstak in Zürich. In een vooraf opgenomen video had de jongen trouw gezworen aan ISIS en riep hij op tot een 'wereldwijde strijd tegen joden'. Hij zei dat hij met zijn aanslag gehoor gaf aan de oproep van ISIS om aanslagen te plegen op Joden en christenen. De verdachte, die van Tunesische komaf is, was niet bekend bij de veiligheidsdiensten. Hij stond online in contact met honderden gelijkgestemden in binnen- en buitenland.

De mobiliserende werking van officiële speeches en oproepen van ISIS is de afgelopen jaren sterk gedaald ten opzichte van de hoogtijdagen van ISIS tussen 2014 en 2017. Vooralsnog hebben de oproepen zich nauwelijks vertaald in uitgevoerde aanslagen in Europa. Dat komt deels doordat inlichtingen- en veiligheidsdiensten aanslagplannen hebben weten te verijdelen (zie bijlage en de paragraaf 'Transnationale ISIS-netwerken plannen aanslagen in Europa').

Ook Al Qa'ida besteedt in haar propaganda uitgebreid aandacht aan de oorlog in Gaza. Zo heeft een leider van Al Qa'ida op het Arabisch Schiereiland (AQAS) via de officiële mediatak van AQAS opgeroepen tot aanslagen naar aanleiding van de oorlog in Gaza. Daarnaast wees hij op de verplichting van individuele moslims om de islam te verdedigen tegen 'degenen die de religie en de Koran vernederen onder het voorwendsel van vrijheid van meningsuiting.' Verder riep AQAS in een video op tot aanslagen op burgerluchtvaarttoestellen van Amerikaanse, Britse en Frans-Nederlandse luchtvaartmaatschappijen, waaronder die van Air-France-KLM. Vanuit Al Qa'ida en haar regionale afdelingen is de dreiging in Nederland en tegen Nederlandse belangen in het buitenland, waaronder de burgerluchtvaart, waarschijnlijk beperkt. Ondanks de genoemde uitingen is het twijfelachtig dat Al Qa'ida aanhangers kan mobiliseren tot het plegen van een aanslag tegen Nederland of Nederlandse belangen in het buitenland, of dat hun propaganda mensen hiertoe inspireert. Van Al Qa'ida zijn in de afgelopen jaren geen concrete aanslagplannen richting Nederland onderkend. Het lijkt erop dat Al Qa'ida op dit moment geen prioriteit geeft aan aanslagplanning in het Westen.

De grootste voorstelbare dreiging van de Gaza-oorlog voor de nationale veiligheid komt voort uit alleenhandelende jihadisten die sympathiseren met de Palestijnse zaak en op eigen initiatief over gaan tot een gewelddaad. Verder is er onder jihadisten in Europa enige interesse in het uitreizen naar Gaza, maar is dit in de praktijk nog steeds onmogelijk. Dit zal waarschijnlijk niet snel veranderen.

Arrestaties in Europa in verband met verdenkingen Hamas-plots

Eind vorig jaar zijn op diverse plekken in Denemarken, Duitsland en Nederland arrestaties verricht van vermeende leden van Hamas-netwerken. Drie mannen in Duitsland worden er van verdacht samen met de verdachte uit Nederland mogelijk een aanslag op Joodse doelen in Europa te hebben voorbereid. De Nederlandse gearresteerde zou bestuurslid zijn geweest van een stichting die ervan wordt verdacht Hamas te hebben gefinancierd. Een bekend boegbeeld van deze stichting zit, in het kader van een eerdere Nederlandse zaak, sinds juni 2023 vast op verdenking van het overtreden van de sanctiewet door geld door te sluizen naar Hamas. Naast de Duitse en de Nederlandse zaak speelt er ook een in Denemarken. De Deense autoriteiten zouden de opgepakte personen er (onder meer) van verdenken betrokken te zijn bij het verkrijgen van drones voor gebruik door Hamas.

De zaken in Denemarken en Duitsland staan voor zover bekend los van elkaar. In beide gevallen zou het gaan om voorgenomen geweldsdaden. Het is nog onduidelijk of er door de arrestaties aanslagen in Europa zijn voorkomen. Als Hamas of een andere Palestijnse terroristische organisatie een aanslag in Europa zou voorbereiden, zou dat een belangrijke koerswijziging zijn, omdat Hamas en andere Palestijnse terroristische organisaties zich primair richten op gewelddadig verzet tegen Israël en niet op het plegen van aanslagen op westerse doelen. Hamas pleegde niet eerder een aanslag in Europa.

Inzet Zr.Ms. Tromp en Zr. Ms. Karel Doorman kan terroristisch profiel Nederland verhogen

Mede in reactie op de Gaza-oorlog voeren de Houthi's met raketten en drones gerichte aanvallen uit op zeeschepen die, in de ogen van de Houthi's, een link hebben met landen die Israël steunen. Hierdoor kwam de zeescheepvaart in de Rode Zee en de Golf van Aden grotendeels stil te liggen. In reactie op deze dreiging droeg Nederland met het Luchtverdedigings- en Commandofregat Zr.Ms. Tromp en het bevoorradingsschip Zr. Ms. Karel Doorman bij aan Operation Prosperity Guardian (OPG) en Operation Aspides. Deze operaties zijn in essentie gericht op het garanderen van vrije doorvaart en op bescherming van de civiele zeescheepvaart in deze wateren.

De kans dat Nederland doelwit wordt van een terroristische aanslag nam iets toe met de inzet van de Zr.Ms. Tromp en Zr. Ms. Karel Doorman. Zo is het voorstelbaar dat Houthi-strijders of aan hen gelieerde terroristische organisaties in het Midden-Oosten besluiten een aanslag te plegen op Nederlandse belangen in de regio, zoals op (militaire) coalitielocaties en/of diplomatieke posten. De Houthi's hebben door hun opstelling ook veel *goodwill* gecreëerd onder de bevolking in de regio. Daarom zouden ook individuen geïnspireerd kunnen raken om op eigen houtje een geweldsdaad te plegen. Echter, het beeld over de Nederlandse opstelling in de Gaza-oorlog en de Koranschendingen zijn hoogstwaarschijnlijk een beduidend grotere inspirerende en mobiliserende factor voor potentiële aanslagplegers dan het conflict met de Houthi's.

Verhoogde voorstelbare dreiging door poging Koranverbranding

Nederland ziet vrijheid van meningsuiting als essentieel onderdeel van de democratische rechtsstaat en kent derhalve geen verbod op ontheiliging van een Koran (of andere heilige geschriften). Dergelijke handelingen zijn echter aanstootgevend voor vele mensen wereldwijd en ook in Nederland. In januari 2024 probeerde de voorman van een anti-islamgroepering een koran te verbranden in het centrum van Arnhem. Tegendemonstranten braken door een politielinie en voorkwamen dat de koran aangestoken kon worden. De voorman is voor zijn eigen veiligheid weggevoerd door de politie. De aandacht voor deze Koranschending was aanzienlijk groter dan voor andere Koranschendingen, vanwege de beelden van de daaropvolgende actie van tegendemonstranten. Beelden van het incident gingen veelvuldig rond op (internationale) sociale media. Volgens reacties op sociale media zou de Nederlandse staat bewust Koranschending faciliteren, mede vanwege de bescherming die de politie bood aan de voorman.

De aanhoudende Koranschendingen of pogingen daartoe in Nederland dragen bij aan de voorstelbare terroristische dreiging vanuit jihadistische en radicaalislamitische hoek. De mate waarin Koranschendingen bijdragen aan deze dreiging hangt voor een zeer belangrijk deel af van de

aandacht die dergelijke incidenten op (sociale) media krijgen. Door de relatief grote aandacht op (internationale) sociale media voor de poging tot Koranverbranding in Arnhem in januari 2024 is Nederland waarschijnlijk meer in het vizier gekomen van jihadistische organisaties als ISIS en Al Qa'ida als doelwitland voor een aanslag. Zo heeft het Engelstalige officiële mediakanaal van ISKP een eerder gepubliceerde oproep uit januari 2023 tot terroristische aanslagen tegen Nederland en Zweden naar aanleiding van eerdere Koranschendingen opnieuw verspreid. Ook autonome netwerken of alleenhandelende daders zullen zich waarschijnlijk eerder richten op Nederland en op Nederlandse doelwitten in het buitenland. Hierdoor is er sprake van een lichte verdere toename van de voorstelbare terroristische dreiging vanuit jihadistische hoek ten opzichte van december 2023. Er zijn echter geen aanwijzingen voor concrete aanslagplannen. Wel zijn er aanwijzingen dat (de verstoring van) deze actie meer resoneert onder (een deel van) de jihadistische beweging in Nederland dan eerdere acties van de anti-islamgroepering.

In het verleden is gebleken dat jihadistische organisaties zich bij hun keuze voor een doelwit kunnen laten leiden door incidenten op het gebied van godslastering of heiligschennis. Dit geldt bijvoorbeeld voor de recente aanslagplots gericht op Zweden als gevolg van de vele Koranschendingen die in het land plaatsvinden. Zo arresteerde de politie in Duitsland op 19 maart 2024 twee Afghanen die in opdracht van ISKP voorbereidingen zouden hebben getroffen voor een aanslag op het parlement in Zweden. Dat ook alleenhandelende daders zich laten inspireren door oproepen van jihadistische organisaties die inspelen op incidenten op het gebied van godslastering of heiligschennis, blijkt onder andere uit de terroristische aanslag op drie Zweedse voetbalsupporters in Brussel in oktober 2023. Verwacht wordt dat de voorstelbare dreiging niet direct zal afnemen mochten de Koranschendingen in Nederland stoppen. Ervaring leert dat een dreiging als gevolg van incidenten op het gebied van godslastering of heiligschennis langer kan doorwerken.

Transnationale ISIS-netwerken plannen aanslagen in Europa

Na de val van het 'kalifaat' in 2019 is ISIS in Syrië en Irak sterk in kracht afgenomen. ISIS heeft de afgelopen jaren behalve grondgebied ook veel strijders en hoge commandanten verloren. Er zijn nog een paar duizend ISIS-strijders actief in Syrië en Irak. In vergelijking met de 'hoogtijden' van ISIS is dat aantal sterk gekrompen.

ISIS is er sinds de hoogtijdagen van het kalifaat in geslaagd zich te transformeren tot een decentraler netwerk van regionale takken die in staat zijn om terroristische aanslagen te plegen. Iedere tak heeft trouw gezworen aan het centrale leiderschap. De regionale takken opereren met wat meer autonomie dan in het verleden, maar hun activiteiten passen wel binnen de kaders en doestellingen van de mondiale moederorganisatie. Veel van de takken bevinden zich in Afrika, zoals Somalië, Mozambique, Democratische Republiek Congo, en landen in de Sahel. De grootste dreiging voor Europa gaat momenteel echter uit van ISKP. Deze tak van ISIS is oorspronkelijk ontstaan in Afghanistan, maar inmiddels aanwezig in meerdere landen in Centraal-Azië en heeft ook uitlopers naar landen in West-Europa.

Meerdere door ISKP aangestuurde of geïnspireerde aanslagplots verstoord

De aanwezigheid van transnationale jihadistische netwerken in Europa draagt bij aan de voorstelbare terroristische dreiging tegen Nederland. ISKP-netwerken bestaan voornamelijk uit Centraal-Aziaten die zijn geïnspireerd door of in contact staan met de organisatie als geheel, en die in Afghanistan in het bijzonder. Onder hen zijn voormalig ISIS-strijders die na de val van het kalifaat in Syrië eerst uitweken naar Oekraïne en vervolgens op de vlucht voor het oorlogsgeweld in West-Europa terecht zijn gekomen. Het afgelopen jaar hebben politie-, inlichtingen- en veiligheidsdiensten in Nederland en verschillende andere Europese landen een aantal aanslagplots verstoord van door ISKP geïnspireerde of aangestuurde netwerken of personen (zie bijlage). Daarmee zijn waarschijnlijk aanslagen in West-Europa voorkomen.

In december 2023 werden in Duitsland en Oostenrijk in totaal acht personen opgepakt die ervan worden verdacht aanslagen te hebben voorbereid in Europa. Zij zouden tijdens de kerstdagen en/of Oud en Nieuw een aanslag hebben willen plegen bij de Dom in Keulen, de Stephansdom in Wenen en doelen in Madrid. De gearresteerden stonden in contact met leden van ISKP, maar lijken een grotendeels onafhankelijk opgezette groep te vormen die aanslagen wilde plegen in Europa en geld wilde inzamelen voor ISIS. De groep had banden met leden van het netwerk dat in juli 2023 werd aangehouden in het kader van een transnationaal terrorismeonderzoek. Toen werd een Tadzjieks-Kirgizisch echtpaar in Nederland gearresteerd als ook zeven uit Centraal-Azië afkomstige mannen in Duitsland en enkele personen in België. De arrestanten in België werden vrijgelaten bij gebrek aan bewijs. Een van hen is op 8 april 2024 in Rome wederom gearresteerd op verdenking van terrorisme.

Aanslag Moskou te relateren aan ISKP

Op 22 maart 2024 vermoordden gewapende mannen meer dan 140 mensen in een concertzaal in Moskou. De Russische autoriteiten arresteerden de vier vermoedelijke aanslagplegers die afkomstig zouden zijn uit Tadzjikistan. Kort na uitvoering eiste ISIS de aanslag op. Hoewel de verklaring van ISIS niet vermeldde tot welke tak van de organisatie de aanslagplegers behoorden, is het zeer waarschijnlijk dat de daders onderdeel zijn van of banden hebben met ISKP. Twee weken voor de aanslag waarschuwde de Verenigde Staten dat extremisten op korte termijn een aanslag wilden plegen op grote bijeenkomsten, zoals concerten. Eerder in maart wisten de Russische autoriteiten een aanslag door ISKP op een synagoge waarschijnlijk te verijdelen door de vermoedelijke daders dood te schieten.

De externe aanslagdreiging die uitgaat van ISKP is vooral groot voor Rusland en landen in Centraal-Azië, omdat ISKP-leden daar eenvoudig naartoe kunnen reizen. Ook is het voor ISKP makkelijker om daar reeds aanwezige jihadistische netwerken te ondersteunen dan netwerken die actief zijn in Europa. Ditzelfde geldt voor Turkije. Van ISIS- en ISKP-netwerken in Turkije gaat waarschijnlijk nog steeds een dreiging uit, onder meer gericht op Europese belangen in Turkije (waaronder Joodse, christelijke en Nederlandse doelwitten) en op doelwitten in Europa zelf. Tot nu toe zijn de

inlichtingen- en veiligheidsdiensten in het Westen in staat gebleken het grootste deel van de aanslagplots tijdig te verstoren. Toch tonen de verschillende verstoringen van aanslagplots de voorstelbare dreiging van door ISKP geïnspireerde of aangestuurde netwerken of personen voor West-Europa. Frankrijk en Italië verhoogden na de aanslag in Moskou het dreigingsniveau naar het hoogste niveau als gevolg van aanslagdreiging door jihadistische netwerken. In Frankrijk vinden deze zomer bovendien de Olympische Spelen plaats, een doelwit waar (onder meer) jihadisten zich op zouden kunnen richten (zie overzicht bijlage). ISKP heeft in april 2024 via haar mediakanalen opgeroepen tot het plegen van aanslagen op grote sportevenementen, zoals het Europees Kampioenschap voetbal en de Olympische Spelen. Waarschijnlijk dienen deze oproepen vooral om angst aan te jagen. Het is niet eenvoudig om aanslagen te plegen op dergelijke evenementen vanwege de strenge veiligheidsmaatregelen, zeker voor daders die op eigen houtje een aanslag plannen.

Het belang van ISIS in Afrika

De afgelopen jaren werd al gesignaleerd dat jihadistische groeperingen in met name de Sahel landen steeds krachtiger werden. Niet alleen deze organisaties in de Sahel hebben aan kracht gewonnen. Dat geldt ook voor organisaties in West-, Centraal- en Oost-Afrika. Het relatieve gewicht van deze onderdelen binnen de globale organisatie is gegroeid. Dat blijkt onder meer uit de toegenomen aandacht die ISIS hieraan besteedt. Het effect van deze organisaties op de terroristische dreiging tegen Nederland of tegen Nederlandse belangen was en is echter zeer beperkt. De organisaties hebben nog steeds een sterke regionale oriëntatie. Het toenemende belang van specifiek ISIS Somalië is echter van recente datum. Er lijkt nu vanuit Europa meer belangstelling te zijn voor uitreis naar ISIS-Somalië dan lang het geval is geweest. Zo hield de politie op 31 oktober een 22-jarige man uit Helmond aan na informatie van de AIVD. Hij wilde waarschijnlijk uitreizen voor deelname aan de gewapende strijd van ISIS in Somalië. De uitreispoging is opvallend, omdat Nederlandse jihadisten afgelopen decennium in verreweg de meeste gevallen afreisden naar Syrië en Irak, en soms naar Afghanistan. Het is echter onwaarschijnlijk dat er een grote stroom aan jihadisten ontstaat die succesvol uitreist naar ISIS-Somalië in de Somalische regio Puntland. Puntland is lastig bereikbaar. Ook speelt waarschijnlijk mee dat Somalië niet de religieuze aantrekkingskracht heeft die Irak en vooral Syrië wel hebben. Zolang een grote stroom aan uitreizigers uit Nederland of Europa niet op gang komt, is de kans waarschijnlijk kleiner dat er een directe dreiging ontstaat vanuit ISIS-Somalië richting Nederland, zoals dat eerder wel het geval was bij ISIS vanuit Syrië en Irak. Toch zijn er maar weinig uitreizigers nodig om voor een dreiging te zorgen. Op de langere termijn kan het dreigingsbeeld veranderen als ISIS-Somalië een vrijhaven met meer connecties richting Europa weet te creëren in de Hoorn van Afrika, zoals eerder bij ISKP in Afghanistan. Het voorbeeld van ISKP leert ons echter ook dat een grote uitstroom van Europese jihadisten niet per se noodzakelijk is voor het ontstaan van een substantiële dreiging richting Europa.

Online radicalisering leidt tot betrokkenheid jonge personen bij aanslagplannen

Binnen de Nederlandse jihadistische beweging lijken de gekende netwerken, waarbij aanhangers elkaar fysiek treffen en ideeën uitwisselen, een steeds minder belangrijke plaats in te nemen. In plaats daarvan is er steeds vaker sprake van (internationale) online-netwerken waarbij aanhangers van het jihadistisch gedachtegoed verder van elkaar vandaan wonen. Nederlandse aanhangers van het jihadistisch gedachtegoed bevinden zich vooral op online kanalen waar Engels de voertaal is en staan daar in contact met gelijkgestemden uit andere West-Europese landen. Typisch voor deze online-netwerken is ook dat het jihadisten van diverse etnische afkomst met elkaar verbindt. Met name jeugdige, soms minderjarige en kwetsbare personen kunnen vatbaar zijn voor jihadistische online-propaganda en online contact onderhouden met jihadisten in Nederland of in het buitenland. Dit online contact kan uitmonden in daadwerkelijke aanslagplannen.

Wanneer personen die van plan zijn een terroristische aanslag te plegen ver van elkaar vandaan wonen, kan het ingewikkelder zijn om een aanslag goed voor te bereiden. Bovendien zijn zij geregeld afhankelijk van digitale communicatie bij de voorbereiding van de aanslag. Hierdoor neemt de kans toe dat politie-, inlichtingen- en veiligheidsdiensten aanslagplannen tijdig onderkennen en verhinderen. Jonge personen zijn daarnaast mogelijk minder goed in staat een complexe aanslag ten uitvoer te brengen. Zij beschikken niet altijd de financiële middelen of contacten om aanslagmiddelen te verkrijgen. Ook kunnen zij minder veiligheidsbewust zijn en lopen ze daardoor sneller tegen de lamp. Het afgelopen jaar zijn in Europa meerdere minderjarige potentiële aanslagplegers, die onderdeel uitmaakten van online jihadistische netwerken, aangehouden. Soms bespraken zij abstracte intenties en werden zij in een vroeg stadium aangehouden, maar in andere gevallen hadden zij al concrete doelwitten op het oog en waren zij in het bezit van wapens, of voegden ze daadwerkelijk de daad bij het woord. Regelmatig leidt een aanhouding tot opeenvolgende arrestaties in dezelfde of in andere landen, zodra telefoons en laptops van verdachten onderzocht zijn.

Jonge leeftijden en dominoarrestaties

Hoe jong sommige terrorismeverdachten kunnen zijn blijkt wel uit arrestaties in België begin maart 2024. Toen werden vier jongens aangehouden in de leeftijd van 15 tot 18 jaar. Zij worden verdacht van deelname aan een terroristische organisatie en het voorbereiden van een aanslag. De jongens werden opgepakt in vier verschillende steden in België. De drie minderjarigen spraken online over ISIS en over mogelijke plannen om op korte termijn een aanslag te plegen op een Brusselse concertzaal. Ze zouden ook op het *darkweb* naar wapens hebben gezocht. Bij huiszoekingen werden geen wapens of explosieven aangetroffen. Een dag later werden ook in Frankrijk drie tieners opgepakt in verband met dit onderzoek. Vervolgens werden ook in Zwitserland drie arrestaties verricht van personen die banden zouden hebben met de jongens uit België. De Zwitserse politie vond daar een video waarop weer een andere Belgische jongen van 16 jaar jihadistische uitspraken deed en met een Kalasjnikov-geweer poseerde. Voor zover bekend zijn er geen contacten geweest tussen deze minderjarige Belg en de vier die de aanslag op de concertzaal voorbereidden.

Bovenstaande zaken lijken op de verijdelde aanslagplannen van een 16-jarige jongen en een toen 19-jarige man uit Deventer die in mei en juni 2023 waren opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. De twee zijn in februari 2024 veroordeeld tot celstraffen van enkele maanden. Ze stonden via Telegram in contact met een groep van zeven Tsjetsjenen in België over het plegen van een aanslag in naam van ISIS in Antwerpen. De minderjarige wordt gezien als de link tussen de groep Tsjetsjenen in België en de nu 20-jarige uit Deventer, die zich als aanslagpleger had aangeboden. Verder is een 29-jarige Rotterdammer veroordeeld tot twee jaar waarvan 1 jaar voorwaardelijk, omdat hij de minderjarige online wapens zou hebben aangeboden.

Vrijlating uitreizigers en overige terrorismegedetineerden blijft een risico

Meerdere Europese veiligheidsdiensten hebben zorgen geuit over de aanstaande vrijlating van veroordeelde jihadisten de komende jaren. Veiligheidsdiensten, maar bijvoorbeeld ook gemeenten, beschikken doorgaans niet over voldoende mogelijkheden om goed zicht te houden op deze steeds groter wordende groep ex-gedetineerden. Ook in Nederland zullen de komende jaren wederom terrorismeveroordeelden op vrije voeten komen.

Na een onherroepelijke veroordeling voor een terroristisch misdrijf kan het Nederlanderschap worden ingetrokken van personen met een dubbele nationaliteit. Inzet van de maatregel is dat terrorismeveroordeelden na deze intrekking en het opleggen van een inreisverbod Nederland zelfstandig verlaten of worden uitgezet. Bij de meeste jihadistische ex-gedetineerden bij wie het Nederlanderschap is ingetrokken, is vertrek tot op heden nog niet gerealiseerd. Zij verblijven onrechtmatig in Nederland. Wanneer zij niet beschikken over een vaste woon- of verblijfplaats bemoeilijkt dit het zicht van de veiligheidsdiensten.

Niet alle jihadistische ex-gedetineerden die uitstromen vormen een dreiging. Tot nu toe is de dreiging die uitgaat van Nederlandse of in Nederland verblijvende terrorismeveroordeelden die hun straf hebben uitgezeten beperkt. Een deel van de jihadistische ex-gedetineerden begeeft zich niet langer binnen jihadistische netwerken, of heeft het jihadistische gedachtegoed in zijn geheel de rug toegekeerd. Dit wisselt echter per geval. Daarnaast behoren de tot op heden vrijgekomen veroordeelde jihadisten niet tot het deel met het hoogste dreigingsprofiel. Vanaf 2025 komen er echter naast terugkeerders ook meer aspirant-aanslagplegers vrij die in de periode 2018-2019 zijn gearresteerd.

Jihadisten in Europa spreken weer regelmatiger over uitreizen

Binnen de internationale jihadistische gemeenschap wordt sinds enige tijd weer regelmatiger gesproken over uitreizen, maar het gaat nog om een beperkt aantal voorbeelden. Nederlandse uitreizigers naar een jihadistisch strijdgebied kunnen bij terugkeer een terroristische dreiging vormen voor Nederland, onder meer omdat zij door hun verblijf in het strijdgebied internationale jihadistische contacten hebben opgedaan. Met name mannen vormen een potentiële geweldsdreiging vanwege de mogelijke blootstelling aan extreem geweld en aldaar opgedane gevechtstraining en –ervaring.

In het dorp Westerbork zijn gebouwen met antisemitische leuzen en afbeeldingen beklad.

Hoofdstuk 2

Rechts-terrorisme en -extremisme

Soms zeer jonge personen die actief zijn binnen het rechts-terroristische onlinemilieu blijven een mogelijke geweldsdreiging vormen. Ideologische overtuigingen lijken binnen dit milieu steeds minder van belang; via bestaande geweldslust en de drang naar choqueren komen deze jongeren online uit bij rechts-terroristische chatgroepen en platforms. De rechts-terroristische geweldsdreiging is onvoorspelbaarder en moeilijker te detecteren dan enkele jaren geleden. Dit komt door de ideologische vervaging, versplintering van onlinegroepen, het snelle komen en gaan van profielen en de focus op het verhullen van hun identiteit.

Het Nederlandse rechts-extremistische landschap bestaat verder voornamelijk uit groepen die streven naar normalisering van hun rechts-extremistische gedachtegoed en het weerbaar maken van het 'blanke ras' door fysieke training. Dergelijke groepen zijn nog steeds klein in aantal en beperkt in omvang, maar hebben soms een groot online bereik. Zij beschouwen geweld tegen personen in principe als contraproductief, in ieder geval richting de buitenwereld. De bredere acceptatie van hun gedachtegoed kan echter leiden tot een toenemende intolerantie jegens instituten en andere groepen in de samenleving, waardoor geweld hiertegen gemakkelijker wordt geaccepteerd. De onderlinge samenwerking tussen dit soort groepen lijkt zowel nationaal als internationaal toe te nemen.

Geweldsdreiging uit rechts-terroristische onlinemilieu onvoorspelbaarder

De rechts-terroristische geweldsdreiging in Nederland is onverminderd aanwezig. De dreiging schuilt in de mogelijkheid dat een enkeling, die is geradicaliseerd binnen het rechts-terroristische onlinemilieu, overgaat tot geweld. Binnen dit milieu worden nog steeds publicaties gedeeld over het accelerationisme, de overtuiging dat met terroristisch geweld een rassenoorlog kan worden bespoedigd waarmee het huidige politieke bestel wordt vervangen door een witte etnostaat. Maar ook vrouwenhaat of de denkbeelden van incels (*involuntary celibates*) worden geuit. Tekenend voor de diversiteit is de publicatie *The Haters Handbook*, waarin accelerationisme wordt vermengd met occultisme, satanisme, nazisme en misantropie. Zo ontstaan persoonlijke, samengestelde ideologieën, waarbij antisemitisme nog steeds de boventoon blijft voeren. Accelerationisten delen propaganda en handleidingen voor het plegen van aanslagen met name via het *Terrorgram Collective*. Dit collectief is een online netwerk van verschillende kanalen op de communicatie-app Telegram. Het onderscheidt zich van het bredere rechts-extremistische milieu door de expliciete nadruk op terrorisme en geweld.

Wel lijken ideologische overtuigingen minder belangrijk te worden dan enkele jaren geleden: een deel van de aanhangers lijkt vooral vanwege geweldslust en een drang om te choqueren uit te komen bij dit onlinemilieu. Aanhangers fantaseren online veelvuldig over het vermoorden van personen met een andere etnische of culturele achtergrond, of seksuele voorkeur. Het gaat hen om het delen, bekijken en aanmoedigen van ernstig geweld. Daarbij delen ze niet alleen zeer gewelddadig beeldmateriaal van eerdere rechts-terroristische aanslagen, maar ook beelden van jihadistische onthoofdingen, dierenmishandeling, massamoordenaars, *school shootings*, satanisme, executies, verminkingen en seksueel geweld. Er bestaan onlinegroepen waarbinnen dit geweld de verbindende factor is, niet als ideologisch doel maar uitsluitend voor de kick. Zulke nihilistische fascinaties stompen minderjarigen en jongvolwassenen af, waardoor zij zich steeds verder kunnen vervreemden van de samenleving. Dit verlaagt mogelijk de drempel om zelf een aanslag te willen plegen, zeker omdat het plegen van aanslagen binnen het onlinemilieu actief wordt gestimuleerd.

De geweldsfascinatie komt vaak voort uit grootspraak en heeft in Nederland tot op heden nog niet geleid tot concrete aanslagen. Het wordt echter steeds lastiger om de geweldsdreiging in te schatten, of om vast te stellen of bepaalde gewelddadige uitingen ideologisch gemotiveerd zijn. Dit is vooral lastig wanneer moeilijk definieerbaar gedachtegoed en de obsessie voor geweld samenkomen met persoonlijke grieven en psychosociale of psychische problematiek. Daarnaast is het rechts-terroristische onlinemilieu in de afgelopen jaren versplinterd. Na ingrijpen van socialemediabedrijven en arrestaties in het buitenland zijn versplinterde groepen met grote verschillen in gedachtegoed in de plaats gekomen van min of meer hiërarchische chatgroepen met een duidelijke rechts-terroristische ideologie. Dit kan de detectie van de aldaar actieve aanhangers bemoeilijken.

In Nederland zijn waarschijnlijk een paar honderd, voornamelijk minderjarige of jongvolwassen mannen, actief in dit rechts-terroristische onlinemilieu. Het is moeilijk om vast te stellen hoe groot

de beweging is, doordat online profielen en groepen nog sneller komen en gaan dan enkele jaren geleden en aanhangers moeite doen om hun identiteit te verhullen. De omvang van de Nederlandse beweging lijkt in 2023 wat kleiner te zijn geworden. Bij veel van de personen in dit onlinemilieu lijkt sprake van multiproblematiek van zowel sociale problemen, zoals een instabiele thuissituatie, problemen op school en het ontbreken van een sociaal vangnet, als psychische problemen. Dit kan van invloed zijn op identiteitsvorming en de vatbaarheid voor extremistisch of terroristisch gedachtegoed, maar speelt niet noodzakelijkerwijs een rol bij geweldsbereidheid. Overigens wordt dergelijke multiproblematiek ook bij een deel van jihadisten waargenomen. De optelsom van problemen kan hen beïnvloedbaar maken, waardoor ze makkelijker door anderen binnen het onlinemilieu kunnen worden aangezet om extremistische activiteiten uit te voeren, waaronder het gebruik van geweld. De aanpak van deze vorm van rechtsterrorisme vraagt dan ook om een nauw samenspel tussen het zorg- en veiligheidsdomein.

Gaza-oorlog klinkt door in rechts-terroristisch onlinemilieu

De Gaza-oorlog weerklinkt ook op accelerationistische kanalen als het *Terrorgram Collective*. Op zulke kanalen wordt vanwege de oorlog bijvoorbeeld opgeroepen tot een '*white jihad*' tegen Israël, oftewel tot het overnemen van jihadistisch taalgebruik, content en tactieken. Daarbij wordt nadrukkelijk de kant gekozen van de Palestijnse Islamitische Jihad, Hamas en Hezbollah. Dergelijke interesse van rechts-extremisten en -terroristen in radicaalislamitische organisaties is niet nieuw: in 2020 probeerden twee aanhangers van de Amerikaanse rechts-extremistische en anti-institutionele Boogaloo-beweging wapenonderdelen te leveren aan Hamas, om zo het Israëlische en Amerikaanse leger te raken. Zulke oproepen tot '*white jihad*' kunnen ook Nederlandse rechts-extremisten
aanspreken.

Arrestaties in het buitenland bevestigen geweldspotentieel

In het afgelopen jaar hebben meerdere mensen vanuit rechts-terroristische motieven een aanslag voorbereid. In november 2023 is bijvoorbeeld een 18-jarige man in Duitsland gearresteerd op verdenking van aanslagplanning. Daarnaast zijn bij een door Europol ondersteunde operatie in diezelfde maand vijf verdachten aangehouden in België, Litouwen en Kroatië. Een deel van hen was minderjarig. De verdachten zouden lid zijn van de accelerationistische groep Sturmjäger Division. Sommige groepsleden hadden toegang tot wapens en schreven reeds manifesten, die doorgaans worden gepubliceerd rond een aanslag. Online verspreidde de groep daarnaast rechts-terroristische propaganda en handleidingen voor het 3D-printen van wapens. Onder de gearresteerden was een Belgische man die mogelijk een leidende rol had binnen de groep. Hij wordt verdacht van het beramen van een terroristische aanslag. In zijn huis zijn materialen voor pijpbommen en molotovcocktails gevonden, evenals een grote hoeveelheid nazi-memorabilia. De verhinderde rechts-terroristische aanslagplannen bevonden zich nog in een vroeg stadium. Overige arrestaties binnen het Europese rechts-terroristische onlinemilieu zijn voornamelijk vanwege (online) opruiing of het verspreiden van terroristische content.

Normalisering rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot geweld

Nederland kent een verscheidenheid aan rechts-extremistische groeperingen die zich online en in de fysieke wereld het afgelopen jaar steeds meer profileren. Deze groepen streven voornamelijk naar de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed en het weerbaar maken van het 'blanke ras' door bijvoorbeeld fysieke training. Ze beschouwen het gebruik van geweld tegen personen doorgaans als contraproductief, omdat het de normalisering en de sociale acceptatie van rechts-extremistisch gedachtegoed in de weg zou staan. Dit betekent niet dat alle groepen geweld tegen personen afkeuren, maar de prioriteit ligt momenteel bij het vergroten en versterken van de rechts-extremistische beweging. De normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed kan leiden tot toenemende intolerantie tegen instituten en andere groepen in de samenleving, waardoor geweld hiertegen sneller wordt geaccepteerd. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er een correlatie bestaat tussen blootstelling aan online haatuitingen over minderheidsgroepen, en negatieve beeldvorming, minder tolerantie jegens deze groepen en uiteindelijk mogelijk geweld.

Een deel van de Nederlandse rechts-extremistische groeperingen uit steeds openlijker nazistisch gedachtegoed, bovenop hun identitaire en volksnationalistische denkbeelden. De afgelopen jaren is hun boodschap primair antisemitisch: het zou de Joodse elite zijn die massamigratie stimuleert om de witte bevolking in westerse landen te verzwakken of vervangen.[1] Verder worden ontwikkelingen rondom de acceptatie van lhbtiq+'ers en vrouwenemancipatie gezien als bedreiging voor de westerse samenleving. Deze ontwikkelingen zouden de voortplanting van het 'blanke ras' bemoeilijken en worden door rechts-extremisten vaak gezien als onderdeel van de 'omvolking' van het 'blanke ras'. Het aantal Nederlandse rechts-extremistische groepen is nog klein en de omvang blijft tot nu toe beperkt van een handvol tot maximaal enkele tientallen actieve leden per groep, maar het online bereik gaat in sommige gevallen om meer dan duizend deelnemers per kanaal.

Verspreiding van rechts-extremistisch gedachtegoed

Sociale media spelen een grote rol in de verspreiding van rechts-extremistische ideeën en de rekrutering van nieuwe aanhangers. Memes en geraffineerde filmpjes zijn met name gericht op jongeren. Het kan gaan Nederlandstalige content, maar gezien de internationale thematiek wordt ook anderstalige, met name Engelstalige, content binnen Nederland verspreid. Memes worden ingezet als 'online communicatiewapen', ofwel subtiel en met humor, of direct en extreem. Het is ingewikkeld om zulke afbeeldingen te bestrijden via strafrecht of online contentbeheer, omdat de intentie van de verspreider lastig is vast te stellen en memes door hun zogenaamde humoristische en onschuldige karakter kunnen worden afgedaan als 'grapje'. Hoewel het directe effect van het gebruik van memes

[1] Volgens de omvolkingstheorie willen bepaalde groepen, vaak 'de Joden' of 'de linkse elite', op planmatige wijze de bevolkingssamenstelling van westerse landen veranderen, door witte mensen doelbewust te vervangen door mensen met een andere culturele of etnische achtergrond.

lastig meetbaar is, is wel duidelijk dat memes bijdragen aan de normalisering van rechts-extremistisch gedachtegoed en groeps- en identiteitsvorming. Bovendien kunnen ze als inspiratie dienen voor extremistisch handelen inclusief geweld.

In filmpjes die verspreid worden via laagdrempelige, vooral door (zeer) jonge personen gebruikte sociale media wordt vaak verwezen naar 'het behoud van de nationale identiteit'. Direct of meer verborgen worden migranten, moslims, Joden, feministen en lhbtiq+'ers weggezet als bedreiging voor het voortbestaan van deze identiteit en de westerse beschaving. Hierbij betrekken rechts-extremisten ook meer algemene conservatieve opvattingen om hun extremistische boodschap te verhullen en een breder publiek te bereiken. Zo passeren thema's als traditionele man-vrouwverhoudingen en binaire genderopvattingen de revue, maar komen ook extreme onderwerpen als de deportatie van mensen met een migratieachtergrond (onder de verhullende noemer 'remigratie') aan bod. Aansprekende beelden van masculiene sportschoolscenes, *tradwives*, en quasi-intellectuele oneliners worden gecombineerd met desinformatie en racistische denkbeelden. Dat rechts-extremisten via deze platformen minderjarigen en jongvolwassenen bereiken en dat een duidelijke tegenboodschap hier ontbreekt is zorgelijk. Dergelijke boodschappen bereiken de Nederlandse samenleving ook doordat ze verspreid of overgenomen worden door *influencers*, politici en de traditionele media. Door de vermenging met meer algemene standpunten herkennen zij de extremistische ondertoon soms niet.

Onderlinge samenwerking rechts-extremisten lijkt toe te nemen

De onderlinge samenwerking tussen rechts-extremistische groeperingen in Nederland in de fysieke wereld lijkt het afgelopen jaar te zijn toegenomen. Waar het rechts-extremistische landschap in Nederland zich voorheen kenmerkte door een lage organisatiegraad en onderlinge conflicten, zou dit landschap zich nu steeds verder professionaliseren. Nederlandse rechts-extremistische groepen hebben het afgelopen jaar bijvoorbeeld samen weerbaarheidstrainingen georganiseerd. Ook internationaal lijken rechts-extremistische groepen elkaar meer op te zoeken. Verschillende Nederlandse rechts-extremisten hebben het afgelopen half jaar deelgenomen aan internationale bijeenkomsten en netwerkevenementen in onder meer België, Polen, Hongarije, Bulgarije en Griekenland. Zo kwamen Europese vertegenwoordigers van nationalistische en identitaire rechts-extremistische groeperingen, waaronder een Nederlander, bij elkaar in Brussel en richtten zij een pan-Europees nationalistisch samenwerkingsverband op. Verder vinden er vaak herdenkingen, marsen, vechtgala's of concerten plaats. Nationale en internationale bijeenkomsten, evenementen en trainingen vormen een dreiging door het netwerken, rekruteren en inspireren waar het mee gepaard gaat, ook al kunnen ze een schijnbare focus hebben op sport of muziek.

Internationale bijeenkomsten worden door onder meer de Europese Active Clubs gebruikt als netwerkevenementen. Het Active Club-netwerk is een transnationaal netwerk van rechts-extremistische groepen die (vecht)sportactiviteiten organiseren en daarnaast een platform bieden voor rechts-extremistisch gedachtegoed. Vanuit dit transnationale netwerk wordt het online uitwisselen van beelden van fysieke trainingen en activisme gestimuleerd. Het fysiek trainen is niet nieuw binnen de internationale rechts-extremistische beweging, maar de focus hierop is het afgelopen jaar toegenomen. Dit geldt niet alleen voor groepen binnen het Active Clubs-netwerk, maar ook voor andere rechts-extremistische groepen. Dit resulteert in de fysieke wereld zowel lokaal als internationaal in vechtsport- en weerbaarheidstrainingen, propaganda door graffiti en het plakken van stickers en groepen die elkaar opzoeken tijdens bijeenkomsten.

Geweld wordt in Nederland vooralsnog niet actief nagestreefd

In het buitenland is er soms al een geweldsdreiging voortgekomen uit Active Clubs. Zo zijn in Canada eind 2023 twee leden van een Canadese Active Club aangehouden op verdenking van terrorisme en zouden leden van Franse Active Clubs hebben gepatrouilleerd en gevochten met leden van minderheidsgemeenschappen in Frankrijk tijdens de rellen in diverse Franse steden in juli 2023. In Nederland is het doel van rechts-extremistische weerbaarheidstrainingen tot nu toe defensief ter 'zelfverdediging' van het 'blanke ras'. Hier gaat vooralsnog geen geweldsdreiging vanuit. De hang naar verdediging van het 'blanke ras' gaat in Nederland soms gepaard met interesse in (vuur)wapens, waarbij in enkele gevallen sprake is van het legale bezit van wapens. Ook is er nog steeds sprake van lidmaatschappen bij schietverenigingen en blijven rechts-extremisten interesse houden in een baan bij Defensie. Defensie heeft, naast de wapen- en gevechtservaringen, een aantrekkingskracht op rechts-extremisten door de associatie met broederschap en masculiniteit.

Een blauwe envelop van de Belastingdienst op een hek gespietst. Verschillende organisaties in Nederland, waaronder de Belastingdienst, worden geconfronteerd met personen die zichzelf 'autonoom' of 'soeverein' verklaren.

Hoofdstuk 3

Anti-institutioneel extremisme

Het uitdragen van het narratief over een 'kwaadaardige elite' door de anti-institutionele beweging ondermijnt de democratische rechtsorde en vormt een opmaat voor intimidatie en geweld. Wanneer aanhangers van dit 'kwaadaardige-elite-narratief' werkzaam zijn binnen de instituties en daar actief hun gedachtegoed uitdragen, kan dit de democratische rechtsorde verder ondermijnen. Ten minste enkele tienduizenden zelfverklaarde soevereinen vormen een prominente groep binnen de Nederlandse anti-institutionele beweging. Vanuit een deel van hen vinden regelmatig confrontaties plaats met de politie, deurwaarders en anderen die namens de overheid handelen, soms met agressie, bedreigingen en geweld. Een kleine minderheid van de soevereinen in Nederland is bereid om geweld te gebruiken.

Kwaadaardige-elite-narratief zorgt voor meervoudige dreiging

Anti-institutioneel extremisten blijven hun 'kwaadaardige-elite-narratief' uitdragen over een internationaal opererende elite die er op uit zou zijn om de bevolking te onderdrukken, tot slaaf te maken of zelfs te vermoorden. Zij beschouwen zichzelf in oorlog met deze elite. Actuele gebeurtenissen worden ingepast in dit narratief en worden uitgelegd als het werk van de kwaadaardige elite. Te denken valt aan de coronacrisis, beleid tegen klimaatverandering, de oorlogen in Oekraïne en Gaza of de stikstofproblematiek. Zo proberen enkele anti-institutionele aanjagers de

gewelddadige boerenprotesten van februari in te passen in hun overkoepelende narratief, net als in voorgaande jaren het geval was.

Van de anti-institutionele beweging gaat een meervoudige dreiging uit. Het uitdragen van het narratief over de kwaadaardige elite wakkert wantrouwen aan tegen de democratische instituties en ondermijnt het functioneren van de democratische rechtsorde. Wanneer aanhangers van dit narratief werkzaam zijn binnen de instituties en daar actief hun gedachtegoed uitdragen, kan dit de democratische rechtsorde verder ondermijnen. Daarnaast vormt het kwaadaardig-elite-narratief een opmaat voor intimidatie en geweld. Door haar uitgesproken vijandsbeeld draagt het narratief bij aan een sfeer van bedreiging, intimidatie en intolerantie. Door een irreëel en angstaanjagend beeld te verspreiden van een kwaadaardige elite en iedereen die daartoe zou behoren, kan het narratief mensen inspireren om extremistisch of zelfs terroristisch geweld te gebruiken. Meestal wordt niet expliciet opgeroepen tot geweld, maar vanwege het geschetste vijandbeeld kunnen sommigen de conclusie trekken dat gewelddadig verzet tegen de vermeende elite de enige optie is. Demoniseren, dehumaniseren en het gebruik van termen als ‘onderdrukking’, ‘genocide’ of ‘tribunalen’ kunnen bijdragen aan deze conclusie.

De aard van de anti-institutionele beweging is het afgelopen jaar veranderd. Waar de nadruk in eerdere jaren voornamelijk op protest lag, hielden groepen uit de beweging zich in 2023 meer bezig met het terugtrekken uit de Nederlandse maatschappij in eigen, parallelle samenlevingsverbanden. Daarbij organiseren ze zichzelf vaak beter dan voorheen. Het zichtbaarste voorbeeld van deze terugtrekking zijn de zelfverklaarde autonomen en soevereinen.

Aanhang soevereine gedachtegoed neemt toe, kleine minderheid geweldsbereid

Zelfverklaarde soevereinen vormen een prominente groep binnen de anti-institutionele beweging.[2] Net als in de bredere anti-institutionele beweging handelen zij vanuit de overtuiging dat er een kwaadaardige elite aan de macht is. Door het opzetten van parallelle samenlevingen proberen zij de vermeende onderdrukking van de kwaadaardige elite te ontvluchten. Waar anti-institutioneel extremisten over het algemeen geen concreet beeld hebben van hoe de wereld er na de val van de kwaadaardige elite uit zou moeten zien, hebben zelfverklaarde soevereinen dit vaak wel. Zij staan over het algemeen een leven voor waarin zij zoveel mogelijk zelfvoorzienend en onafhankelijk zijn van de Nederlandse samenleving en democratische instituties. In sommige gevallen kan dit leiden tot geweld.

In Nederland zijn naar schatting ten minste enkele tienduizenden personen die in meer of mindere mate geloven in dit gedachtegoed. Daarbinnen bestaan verschillende gradaties, waartussen het onderscheid niet altijd even scherp te maken is. Zo zijn er personen die zichzelf soeverein of autonoom noemen en stellen dat men zich nooit volledig los kan maken van de samenleving. Een tweede, nog steeds aanzienlijke groep van enkele duizenden mensen is radicaler. Zij beschouwen

[2] Zie voor een uitgebreidere analyse van deze beweging: AIVD, Nationale Politie, NCTV, ‘Met de rug naar de samenleving. Een analyse van de soevereinenbeweging in Nederland’, 9 april 2024.

de Nederlandse wet- en regelgeving als ongeldig en weigeren bijvoorbeeld te voldoen aan de financiële verplichtingen die vandaaruit aan hen worden opgelegd, zoals het betalen van belastingen en boetes. Vanuit deze groep vinden regelmatig confrontaties plaats met de politie, deurwaarders en anderen die namens de overheid handelen, soms met agressie, bedreigingen en geweld. In december 2023 werden enkele aanjagers uit de beweging gearresteerd. In twee gevallen was dat op verdenking van belastingfraude, verduistering en het leiden van een juridisch adviesbureau zonder enige juridische achtergrond. Enkele andere personen werden aangehouden wegens bedreiging, van wie een ook wordt verdacht van opruiing en het oproepen tot geweld via sociale media. Opvallend is dat dergelijke aanhoudingen en veroordelingen nog niet leiden tot verhoogde activiteiten en (grootschalige) mobilisering van andere soevereinen, zoals demonstraties of het aanschrijven van betrokken instanties. Hoewel de beweging steeds beter georganiseerd is, lijkt het vermogen om daadwerkelijk in actie te komen vooralsnog relatief beperkt.

Net als bij de bredere anti-institutionele beweging kunnen ook zelfverklaarde soevereinen de werkzaam zijn binnen de instituties en hun gedachtegoed daar actief uitdragen. Aangezien overheidsorganisaties toezien op verschillende onderdelen van de democratische rechtsorde, is een potentiële dreiging van binnenuit zeer ondermijnend.

Tot slot bereiden enkele tientallen tot honderd van de zelfverklaarde soevereinen in Nederland zich voor op een gewelddadige confrontatie met de overheid. Zij speculeren over eigenrichting door het Nederlandse rechtssysteem te vervangen door eigen milities, ‘sheriffs’ en volkstribunalen. Bij meerdere zelfverklaarde soevereinen werden (vuur)wapens en munitie aangetroffen. Ook wordt gesproken over het uitvoeren van burgerarresten. Enkelen volgen gevechtstrainingen en schietlessen en in het afgelopen jaar zijn lokale bestuurders met de dood bedreigd. Overigens niet alleen door soevereinen, maar ook door andere anti-institutionele extremisten.

Inspiratie uit het buitenland

In andere landen vinden vergelijkbare ontwikkelingen plaats op het gebied van zelfverklaarde soevereinen. In België meldde de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vorig jaar bijvoorbeeld dat een stijgend aantal gemeentes te maken heeft met burgers die zichzelf soeverein willen verklaren. Ook in andere Europese landen als Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, en in Canada en de Verenigde Staten zijn soevereinenbewegingen actief. Het geloof in een ‘kwaadaardige elite’, ongeldigheid van de overheid en wet- en regelgeving, en ideeën over een toekomstige gewelddadige strijd met de bestaande overheid komen overeen. Daarnaast zijn er overeenkomsten in het vormgeven, uitdragen en navolgen van het gedachtegoed.

Nederlandse soevereinen halen inspiratie uit het buitenland, met name uit Duitsland en Canada. Soms vinden in Nederland lezingen plaats door personen die in Duitsland zijn gelieerd aan het niet-gewelddadige deel van de *Reichsbürger*-beweging. Andersom geven Nederlandse soevereinen presentaties in bijvoorbeeld België. Net als in Nederland bereiden kleine minderheden in andere landen zich voor op een eventuele gewelddadige strijd met de overheid. De geweldsdreiging verschilt per land. Zo is deze dreiging in Nederland vooralsnog een stuk kleiner en minder georganiseerd dan in Duitsland. Ook zijn er geen aanwijzingen dat in Nederland ook voorbereidingen worden getroffen voor een staatsgreep, zoals die wel in Duitsland zijn waargenomen.

De (rode) A in een cirkel is een veelgebruikt anarchistisch symbool.

Hoofdstuk 4

Links-extremisme

Incidenteel vernielingen en intimidatie door links-extremisten

De Nederlandse links-extremistische beweging uit zich doorgaans voornamelijk activistisch, maar soms vinden hardere acties plaats. Links-extremisten sluiten bijvoorbeeld aan bij pro-Palestina demonstraties bij universiteiten, die in enkele gevallen gepaard gingen met openbare ordeverstoringen, vernielingen en geweld tegen de politie. Daarnaast richtten anarchisten en antifascisten zich in Nederland in 2023 vaker dan in de vorige jaren tegen (extreem)rechtse politieke partijen, politici, bewegingen of bijvoorbeeld zaaleigenaren die ruimte zouden bieden aan rechts-extremisten. In sommige gevallen is sprake van kleinschalige vernielingen, intimidatie en doxing. De toename hoeft niet alleen te komen door een opleving van links-extremisme in Nederland, maar is voor een deel ook te relateren aan de verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Tweede Kamer. Er vinden soms ook acties plaats tegen rechtse politici die niet zozeer voortkomen uit links-extremistisch gedachtegoed, maar eerder uit persoonlijke motieven en emoties worden gedaan. Zulke acties zijn onvoorspelbaarder dan acties uit bijvoorbeeld anarchistische kring.

Het is voorstelbaar dat de vorming van een rechts kabinet leidt tot toenemende activiteiten van links-extremisten. Behalve enkele kleinschalige incidenten kort na de verkiezingsuitslag blijven reacties vanuit links-extremistische hoek vooralsnog uit. Soms vinden kleinschalige vernielingen plaats uit solidariteit met anarchisten in het buitenland. Dat bleek bijvoorbeeld toen in januari 2024 in Amsterdam de banden van bestelwagens van een Amerikaans koeriersbedrijf werden lek gestoken, wegens de betrokkenheid van het bedrijf bij de bouw van een politieopleidingsinstituut in de Verenigde Staten. Tijdens de bouw heeft een bewaker daar een anarchistische activist doodgeschoten.

Een 3D-geprint handpistool met op de achtergrond een 3D-printer. Technologische ontwikkelingen kunnen het in de toekomst makkelijker maken om zelf wapens te fabriceren.

Themahoofdstuk

Technologische ontwikkelingen in relatie tot terroristische dreiging

Terroristen en extremisten kunnen in principe gebruik maken van elke beschikbare nieuwe technologie, maar dit betekent niet dat ze dat ook doen. De meeste terroristische aanslagen in Europa in de afgelopen tien jaar zijn gepleegd met messen, reguliere vuurwapens, explosieven of doorsnee voertuigen zoals auto's of vrachtwagens.

Technologische vernieuwing heeft de afgelopen dertig jaar de terroristische dreiging wel ingrijpend veranderd. Communicatieapplicaties en online platformen maken online verspreiding van gedachtegoed en terroristische content mogelijk en faciliteren onbedoeld communicatie tussen terroristen, planning van aanslagen en rekrutering en aansturing van aanslagplegers. Jongeren radicaliseren online achter een beeldscherm met behulp van telkens vernieuwde apps, games en memes. Online ook staan talloze handleidingen voor het maken van explosieven en andere aanslagmiddelen en tenzij het internet radicaal gemodereerd wordt, zal deze content voor altijd beschikbaar blijven voor kwaadwillenden.

Terroristen en extremisten zelf houden zich ook voortdurend bezig met nieuwe of vernieuwde technologie. In België werd in februari 2024 een productieruimte in een woning aangetroffen waar anti-institutioneel extremisten 3D-geprinte wapens maakten ter bescherming tegen een in hun ogen tirannieke overheid. ISIS had in de periode 2013-2015 in Syrië en Irak enige tijd een onderzoekscentrum waar innovatieve aanslagmiddelen werden ontworpen. Al Qa'ida onderzocht allerlei technologische toepassingen voor aanslagplots, zoals de inzet van een 'vuile bom' (nucleair materiaal dat door een explosie zou worden verspreid). Maar grootse aanslagplots zoals in boek- en filmthrillers waarbij nieuwe en verbluffende technologie wordt bedacht, laat staan ingezet, zijn en blijven heel zeldzaam.

In dit themahoofdstuk worden drie nieuwe of vernieuwde technologische ontwikkelingen uitgelicht. Zijn ze aantrekkelijk voor terroristen en extremisten? Hoe voorstelbaar is het dat terroristen en extremisten ze gaan toepassen? En verandert dit iets aan de terroristische dreiging?

Terroristen en extremisten ontdekken nieuwe mogelijkheden generatieve AI

De ontwikkelingen rond kunstmatige intelligentie - Artificial Intelligence, kortweg AI - gaan snel. Er is inmiddels een breed scala aan AI-toepassingen op de markt die onder andere taal, computercode, afbeeldingen, audio en video genereren. Naast tal van maatschappelijke voordelen biedt AI kwaadwillende actoren de mogelijkheid om zaken die vroeger meer (technische) kennis, tijd en geld kostten nu eenvoudiger, sneller, goedkoper en overtuigender te doen.

Ook terroristen en extremisten gebruiken de nieuwe mogelijkheden die generatieve AI biedt, met name bij het maken van propaganda. Mondiale jihadistische organisaties en rechts-extremisten verspreiden diverse handleidingen voor het gebruik van generatieve AI-modellen. Hoewel de schaal nog beperkt lijkt, is er al AI gegenereerde terroristische en extremistische content in omloop. Actoren gelieerd aan of met sympathie voor Al Qa'ida en ISIS gebruiken bijvoorbeeld deepfake technologie. Op sociale media verschenen de afgelopen tijd deepfake filmpjes waarin animatiefiguren en populaire influencers islamitische teksten zingen die bedoeld zijn om aanhangers te mobiliseren. Leden van rechts-extremistische Telegramkanalen verspreiden met AI gegenereerde antisemitische en racistische content zoals rechts-extremistische memes.

Omdat AI technologie recent een grote vlucht heeft genomen is het moeilijk in te schatten hoe het zich verder gaat ontwikkelen. Het is voorstelbaar dat AI van invloed gaat zijn op tal van bestaande technieken. AI heeft immers de potentie om bestaande processen te verbeteren, optimaliseren of automatiseren. AI-toepassingen worden in snel tempo aanzienlijk beter en voor een groot publiek toegankelijk. Het is waarschijnlijk dat terroristen en gewelddadige extremisten hier de komende jaren meer gebruik van gaan maken. Niet alleen voor het genereren en verspreiden van desinformatie en propaganda, maar bijvoorbeeld ook door AI-gestuurde chatbots te gebruiken om met op maat gemaakte boodschappen nieuwe leden te rekruteren.

Het is eveneens voorstelbaar dat terroristen AI gaan gebruiken voor het vormen van aanslagplannen of verbeteren van aanslagmiddelen. Actoren in militaire conflictgebieden gebruiken AI al voor militaire toepassingen zoals autonome wapensystemen en modellen die helpen bij het bepalen van aanvals- en verdedigingsstrategieën. AI en autonome wapens worden een steeds belangrijker onderdeel van oorlogsvoering. Een voorbeeld van een dergelijk wapen is de *Harpy-drone*. Deze kan autonoom door de lucht vliegen, op zoek naar radarsystemen van de vijand, en die zonder tussenkomst van een mens neerschieten. De vraag is of dergelijke wapens en technieken ook gebruikt worden of zullen gaan worden door terroristische organisaties.

Drone aantrekkelijker als aanslagmiddel?

Drones voor consumenten worden steeds populairder en goedkoper. De technologische verbetering gaat snel: drones worden steeds kleiner, de vliegtijd en draagkracht nemen toe en door verbeterde elektronica kunnen ze op grotere afstand bestuurd worden. De drone wordt bovendien steeds effectiever als wapen door de oorlog in Oekraïne. Aldaar worden volop First Person View-bestuurde drones (alsof je zelf in de drone zit) ingezet. Hierdoor is minder oefening nodig om een drone te besturen en met een bewapende of explosief geladen drone een doelwit te raken. Daarnaast wordt het gebruik van geheel autonome drones dus steeds gangbaarder in conflictgebieden. Daarmee lijkt de drone aantrekkelijker te worden als aanslagmiddel of hulpmiddel (als verkenner bijvoorbeeld) voor terroristen.

In het Midden-Oosten gebruiken terroristische groepen al langer drones, al dan niet met hulp van statelijke actoren. ISIS zette al in 2014-2017 massaal drones in tegen de anti-ISIS coalitie in Irak en Syrië. In januari 2024 pleegde een pro-Iraanse militante groep een aanslag met een drone op een Amerikaanse legerpost in Jordanië met drie doden tot gevolg. In april 2024 verscheen er een aan

ISIS gerelateerd magazine dat rondgaat op sociale media, waarin verschillen type drones worden omschreven. Per drone worden voor- en nadelen benoemd en uitgelegd voor welk soort doelwitten en aanslagen welke drone geschikt zou kunnen zijn.

Drones als aanslagmiddel vormen vooralsnog voornamelijk voor Nederlandse belangen in het buitenland een voorstelbare dreiging. In West-Europa is voor zover bekend nog nooit een aanslag met een drone of met behulp daarvan gepleegd. Er speelt slechts een handvol terrorismezaken waarbij potentiële aanslagplegers drones wilden gebruiken. In Engeland is eind 2023 een man veroordeeld voor terrorisme die mede met behulp van 3D-geprinte onderdelen een drone had gebouwd om namens ISIS in te zetten, waarschijnlijk in het Midden-Oosten. Het mogelijke gebruik van drones voor aanslagen in het Westen wordt door terroristische organisaties wel uitgelicht in propaganda. De in april 2024 gestarte campagne van onder andere ISKP om geweld tegen sportevenementen in het Westen aan te moedigen omvat verschillende aanslagmiddelen die worden uitgelicht, waaronder drones. Toch zijn de meeste oproepen vooral gericht op gangbare wapens als messen, voertuigen of explosieven.

De inzet van drones bij geweld elders (Oekraïne en in mindere mate in het Midden-Oosten) vertaalt zich dus vooralsnog niet naar veelvuldig gebruik door terroristen en zeker niet in West-Europa. Daarmee blijft de verbeterde drone in West-Europa een potentieel aanslagmiddel, één van de vele.

3D-printen populair bij rechts-extremisten

In West-Europa zijn 3D-geprinte (vuur)wapens vooralsnog vooral populair in het rechts-extremistische milieu. Zij delen onderling instructies over zelfgemaakte wapens en explosieven. Mogelijk is ook binnen de (internationale) anti-institutionele beweging interesse voor 3D-wapens. 3D-geprinte wapens worden gezien als de uitgelezen mogelijkheid om buiten het zicht van een ‘tirannieke’ overheid te opereren. Het gaat hier vooral om hybride wapens: deze bestaan uit een combinatie van 3D-geprinte en vrij verkrijgbare metalen onderdelen. De rechts-terroristische aanslagpleger in Halle gebruikte in 2019 al dergelijke zelfgemaakte wapens die echter slecht werkten. 3D-printing is sindsdien sterk verbeterd. Tegenwoordig is het mogelijk om zelf een relatief betrouwbaar hybride vuurwapen te maken voor relatief weinig geld. In 2023 zijn 3D-geprinte wapens en wapenonderdelen gevonden bij arrestaties van rechts-extremisten in verschillende Europese landen, waaronder Nederland. Begin 2024 werd in België en Frankrijk een anti-institutioneel netwerk opgerold dat op aanzienlijke schaal 3D-geprinte wapens vervaardigde en wilde verspreiden. Het bezit van 3D-geprinte wapens staat overigens binnen deze stromingen niet gelijk aan geweldsbereidheid maar kan voortkomen uit interesse of een hobby zijn. Geweldsbereide rechts-extremisten kiezen vaak nog voor gewone vuurwapens, waarschijnlijk vanwege de onbewezen betrouwbaarheid van (deels) 3D-geprinte wapens.

In andere terroristische en extremistische milieus komt 3D-printing nauwelijks voor. Een veroordeelde jihadistische aanslagplanner in het Verenigd Koninkrijk (zie boven) gebruikte vorig jaar 3D-geprinte onderdelen voor een aanslagdrone. Voor jihadisten en andere extremisten is 3D-printing kennelijk een nog onbewezen en wellicht onaantrekkelijk aanslagmiddel. Dat kan veranderen

wanneer 3D-printing van wapens nog verder verbetert. Ook kan een succesvolle aanslag gepleegd met een 3D-geprint wapen leiden tot navolging door anderen.

Technologische ontwikkelingen blijvende toevoeging aan een bestaand repertoire

Terroristen en extremisten kiezen bij het voorbereiden van aanslagen vaak voor de weg van de minste weerstand. Zij houden zich bezig met technologische ontwikkelingen maar zetten deze pas op grote schaal in wanneer inzet eenvoudiger en effectiever is dan bestaande middelen. Daarom hebben terroristen in West-Europa tot op heden waarschijnlijk niet tot nauwelijks gebruik gemaakt van drones als aanslagmiddel. Drones als aanslagmiddel vormen vooralsnog voornamelijk voor Nederlandse belangen in het buitenland een voorstelbare dreiging. Een ander verhaal is dat van 3D-geprinte (vuur)wapens: recente arrestaties laten de interesse voor 3D-geprinte wapens zien onder rechts-extremisten en anti-institutionele extremisten. Dit betekent niet automatisch meer geweld. Maar het laat wel zien dat 3D-printing belangrijker wordt bij potentieel militante bewegingen en dat potentieel gewelddadige individuen in die bewegingen daarmee mogelijk eenvoudiger toegang krijgen tot hybride vuurwapens. Tot slot heeft AI de potentie om alle facetten van onze maatschappij te beïnvloeden door het verbeteren, optimaliseren en automatiseren van bestaande processen. Dit geldt in theorie ook voor de methoden die terroristen en extremisten hanteren, van rekrutering en propaganda tot aanslagmiddelen en doelwitselectie. AI kan derhalve op verschillende manieren de slagkracht van terroristische en extremistische organisaties vergroten en daarmee de dreiging veranderen. Of dit gebeurt, waar en wanneer en hoe precies, dat blijft de vraag.

Bijlage

Overzicht van terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning

Het onderstaande biedt een overzicht van de belangrijkste terroristische aanslagen en arrestaties wegens aanslagplanning in Europa vanaf 5 december 2023 tot en met 27 mei 2024. Veroordelingen voor dergelijke delicten zijn niet meegenomen in het overzicht, omdat deze raken aan eerdere arrestaties in het verleden en niet tekenend hoeven te zijn voor het actuele dreigingsbeeld.

December 2023

- **7 december 2023: Oostenrijk.** Een 16-jarige ISIS-sympathisant is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op een synagoge.
- **14 december 2023: Nederland, Duitsland.** In Nederland en Duitsland zijn arrestaties verricht van vermeende leden van een Hamas-netwerk. Drie mannen in Duitsland worden er van verdacht samen met de verdachte uit Nederland mogelijk een aanslag op Joodse doelen in Europa te hebben voorbereid.
- **14 december 2023: Denemarken**. In Denemarken zijn arrestaties verricht van vermeende leden van een Hamas-netwerk. De Deense autoriteiten zouden de opgepakte personen er (onder meer) van verdenken betrokken te zijn bij het verkrijgen van drones voor gebruik door Hamas.
- **December 2023: Duitsland, Oostenrijk**. Bij meerdere arrestaties werden vermeende leden van een ISKP-cel opgepakt, die van plan zouden zijn geweest om een aanslag te plegen rond de feestdagen op kerken in Keulen en Wenen en mogelijk op doelen in Madrid. Ze hebben banden met de groep die in juli 2023 werd opgepakt. Toen werd ook een echtpaar in Nederland gearresteerd.

Januari 2024

- **13 januari: België.** Een 19-jarige vermeende Hamas-sympathisant is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op Joodse doelwitten.
- **15 januari: Spanje**. Een 16-jarige jongen is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op zijn middelbare school in naam van ISIS.
- **19 januari: Duitsland**. Een 17-jarige jongen, die bekend staat als islamist, is opgepakt op verdenking van het maken van explosieven.

- **28 januari: Turkije**. Twee mannen plegen met vuurwapens een aanslag op een kerk in Istanbul. Een iemand kwam om het leven. ISIS eiste de aanslag op.

Februari 2024

- **20 februari: Verenigd Koninkrijk.** Drie rechts-extremistische mannen zijn gearresteerd op verdenking van het plannen van een aanslag op een islamitisch centrum in Leeds. Bij een huiszoeking werd bij een van de mannen een 3D-geprint wapen aangetroffen.

Maart 2024

- **2 maart: Zwitserland.** Een 15-jarige jongen steekt een Joods-orthodoxe man neer. Hij gaf mogelijk gehoor aan de oproep van ISIS om aanslagen te plegen op (o.a.) Joodse doelen.
- **3 maart: België**. Drie minderjarige en een 18-jarige vermeende ISIS-sympathisanten zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op een concertzaal.
- **5 maart: Frankrijk.** Een 63-jarige ISIS-sympathisant is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op een kerk.
- **5 maart: Frankrijk.** Een 22-jarige rechts-extremistische man uit het Franse departement Meuse is opgepakt op verdenking van het voorbereiden van terroristisch geweld tegen personen.
- **7 maart: Zweden.** Vier mannen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een aanslag. In ieder geval twee van hen zouden banden hebben met ISIS in Somalië.
- **19 maart: Duitsland.** Twee Afghaanse mannen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag op het parlement van Zweden in opdracht van ISKP.
- **22 maart: Rusland.** Vier mannen plegen met automatische wapens een aanslag in concertzaal Crocus City Hall in Moskou. Er vallen 144 doden. ISKP heeft de aanslag opgeëist.
- **26 maart: Verenigd Koninkrijk**. Een 18-jarige man uit Horsham is gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van terroristische daden. De man zou betrokken zijn bij een online satanistisch netwerk met een neonazistische en accelerationistische inslag. Volgens de Britse aanklager bereidde hij een aanval voor op een dakloze.
- **28 maart: Nederland.** In Rotterdam is een 19-jarige man aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristisch misdrijf**.**

April 2024

- **6 april: Duitsland.** In Halle is een 36-jarige rechts-extremist gearresteerd die volgens de politie mogelijk van plan was een bomaanslag te plegen. In zijn woning ontdekte de politie een zelfgemaakt explosief. Waar en wanneer de man een aanslag wilde plegen is vooralsnog onduidelijk.
- **23 april: Frankrijk.** Een 16-jarige jongen is opgepakt omdat hij van plan zou zijn geweest om een aanslag te plegen tijdens de Olympische Spelen. Op sociale media zei hij een bomgordel te willen maken om te sterven als martelaar. Via Telegram probeerde hij materialen voor een explosief te verkrijgen. Hij zou trouw hebben gezworen aan ISIS.
- **29 april: Hongarije.** Een 15-jarige jongen is gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een aanslag op een moskee. Dit deed hij vermoedelijk vanuit een rechts-terroristisch motief.

Mei 2024

- **8 mei: Verenigd Koninkrijk.** Drie mannen zijn opgepakt op verdenking van het voorbereiden van een door ISIS geïnspireerde aanslag op joodse gemeenschappen in het noordwesten van Engeland, op politiedoelen en militaire doelen. Twee van hen zijn aangeklaagd wegens het voorbereiden van terroristische handelingen. Zij zouden bezig zijn geweest met het verkrijgen van (automatische) wapens.
- **18 mei: Oostenrijk.** Een 14-jarig meisje is gearresteerd op verdenking van het voorbereiden van een aanslag met een mes en een bijl op 'ongelovigen' op een plein in de stad Graz. Ze zou ISIS-aanhanger zijn en al in het bezit zijn van de wapens.
- **23 mei: Frankrijk.** Een 26-jarige man is gearresteerd in Bordeaux waar op dat moment ook het Olympisch vuur was. De man schreef online over de Incel-aanslag in Californië van 2014 en stelde over een soortgelijke daad na te denken. De lokaal aanklager stelt dat de man voornemens was om een aanslag te plegen, maar dat hij nog geen doelwit had uitgezocht.

Uitgave
Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding
en Veiligheid (NCTV)
Postbus 20301, 2500 EH Den Haag
Turfmarkt 147, 2511 DP Den Haag
070 751 5050

Meer informatie
www.nctv.nl
info@nctv.minjenv.nl
@nctv_nl

Juni 2024